

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Štěpánka Drábková

*Význam sociální práce v pěstounské péči na
přechodnou dobu*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Hutyrová Miluše, Ph.D.

2014

„Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl/a v seznamu literatury.“

V Olomouci dne 22. 6. 2014

.....

podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Miluše Hutyrové, Ph.D. za odborné vedení a poskytování připomínek, které přispěly ke vzniku bakalářské práce. A také všem sociálním pracovníkům, kteří mi poskytli rozhovor, protože bez jejich pomoci by tato práce nevznikla.

V Olomouci dne 22. 6. 2014

OBSAH

I.	TEORETICKÁ ČÁST	7
1	RODINA	7
1.1	Definice rodiny	7
1.2	Podpora rodiny	7
1.3	Funkce rodiny	8
1.4	Typologie rodiny	9
1.5	Rodičovská odpovědnost.....	9
1.6	Dítě	10
1.7	Právo na rodinu	10
1.8	Legislativa	10
2	SOCIÁLNÍ PRÁCE V KONTEXTU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE ..	12
2.1	Sociální práce jako pomáhající profese	12
2.2	Sociální pracovník	12
2.3	Kompetence sociálního pracovníka.....	13
2.4	Hodnoty ve vztahu sociálního pracovníka a klienta	14
2.5	Vzdělání sociálního pracovníka	15
2.6	Role sociálního pracovníka v pěstounské péči.....	15
2.7	Orgán sociálně právní ochrany dětí = OSPOD	17
3	NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	18
3.1	Náhradní rodinná péče a její význam	18
3.1.1	Opuštěné dítě.....	18
3.1.2	Individuální a skupinová pěstounská péče	19
3.2	Základní informace pro žadatele o náhradní rodinnou péči	19
3.3	Typy náhradní rodinné péče	20

3.4	Péče jiné fyzické osoby než rodiče.....	21
3.5	Poručenství	21
3.6	Osvojení, adopce	21
3.6.1	Předadopční péče.....	22
3.6.2	Kdo se může stát osvojitelem?	23
3.6.3	Koho lze osvojit?.....	24
3.6.4	Mezinárodní osvojení.....	25
3.6.5	Proces zprostředkování adopce	26
3.7	Pěstounské péče.....	26
3.7.1	Dávky pěstounské péče	27
3.7.2	Příspěvek při ukončení pěstounské péče.....	28
3.7.3	Odměna pěstouna	28
3.7.4	Příspěvek pro převzetí dítěte do péče.....	29
3.7.5	Příspěvek při zakoupení osobního motorového vozidla.....	29
3.8	Pěstounská péče na přechodnou dobu	29
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
4	ÚVODNÍ SLOVO K PRAKTICKÉ ČÁSTI	32
4.1	Cíl a výzkumné otázky	32
4.2	Výzkumná strategie	32
4.3	Metoda získávání dat.....	32
4.4	Výzkumný vzorek a jeho charakteristika	33
4.5	Analýza rozhovoru	34
4.6	Analýza a shrnutí výsledků	41
III.	ZÁVĚR	42
	POUŽITÉ ZDROJE	43

ÚVOD

V mé bakalářské práci se budu zabývat systémem náhradní rodinné péče, blíže se zaměřím na pěstounskou péči na přechodnou dobu neboli profesionální pěstounskou péči. Toto téma jsem si vybrala, neboť mě zajímá a v poslední době je diskutovaným tématem.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaký význam přikládají sociální pracovníci pěstounské péči na přechodnou dobu, tedy v čem spočívá její užitečnost. Jaký je jejich názor na tento druh poskytované pěstounské péče, její výhody a nevýhody. Jestli to, zda je v České republice tento druh poskytované pěstounské péče má význam, v čem spočívá její užitečnost.

Sociální pracovníci jsou právě ti, kdo zprostředkovávají náhradní rodinnou péči a jsou zainteresováni do této problematiky, proto si myslím, že je důležité znát jejich názor. Díky jejich názoru by je mohl změnit systém, nebo upravit metodiky.

K tomuto tématu mě vedl to, že se o tomto tématu hodně mluví v médiích. Právě média jsou ty, které tento druh poskytování náhradní péče podávají, jako by se jednalo o způsob dobrého finančního příjmu za „nic“. Toto finanční ohodnocení by mělo být údajně vysoké podle médií. Nicméně tomu tak není a právě proto jsem si zvolila toto téma, kterým bych chtěla přiblížit význam pěstounské péče na přechodnou dobu. Jaké všechno pozitiva a rizika tato péče obnáší.

Práce je výzkumná. Práci jsem rozdělila na dvě části, teoretickou a praktickou část. V teoretické části se budu zabývat podrobněji tématu rodiny, náhradní rodinné péči v České republice, kdy popíšu jednotlivé formy náhradní rodinné péče, které jsou u nás realizované. V současné době prochází několika zněny, které přináší nový Občanský zákoník, ale přesto věřím, že mé informace budou aktuální.

V praktické části se budu zabývat výzkumnou otázkou, kdy rozeberu jednotlivé otázky rozhovoru respondentů. Poté shrnu vše, co vyšlo z rozhovorů a na závěr odpovím na výzkumnou otázku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

V kapitole s názvem Rodina se budu zabývat tím, co to rodina je, podporou rodiny, funkcemi rodiny, typologií rodiny, rodičovskou odpovědností a definicí dítěte. Je velmi důležité vymezit, jak by rodina měla fungovat a jaké jsou její úlohy. Tím rozlišíme, zda jde o funkční či nefunkční rodinu a s tím se pak pojí možnost, že je dítě ohrožené. Jestliže se po důkladném posouzení sociálního pracovník zjistí, že je dítě ohroženo, nemělo by nadále zůstat v rodině. Při tomto postupu by se měli stanovit opatření.

1.1 Definice rodiny

Podle Fischera a Škody (2009) rodina je ta nejdůležitější sociální skupina, ve které žijeme. Dochází v ní k uspokojování základních fyzických, biologických a sociálních potřeb, poskytuje zázemí a potřebnou společenskou seberealizaci. Je zdrojem chování a zkušeností, které nemůže získat v jiném prostředí, než v tom rodinném. Každá rodina má svůj vlastní žebříček hodnot, které preferuje nad ostatními a jež ovlivňují v interakci se společností. Rodina utváří osobnost jedince, ovlivňuje jeho vývoj a je důležitá k osobní identitě. (Fischer & Škoda, 2009)

Můžeme ji definovat jako skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy. (Giddens, 2003, str. 156)

Podle Sobotkové (2001, str. 22 - 23) je rodina definována jako systém, kdy systém je soubor částí a vztahů mezi nimi. Tvrdí, že rodinný systém se rozkládá jak v prostoru, tak i v čase, dále v biologickém a sociálně historickém kontextu. Rodinný systém je charakterizován ve čtyřech dimenzích a to, že jsou organizačně složité, otevřené, adaptabilní a že to jsou systémy průběžné informační výměny. (Sobotková, 2001, str. 22 - 23)

1.2 Podpora rodiny

Rodinná politika představuje souhrn aktivit a opatření, které slouží k podpoře rodiny. Politika zasahuje do nejrůznějších veřejných oblastí společenského života (bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce). Také se týká oblasti soukromé, což znamená, že musí respektovat jedinečnost a schopnost rodin samostatně se

rozhodovat ve svých osobních věcech. Soustředí se na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nesoustředí se na zasahování do jejího fungování a rozdělení si rolí. Neměla by zapomenout na vývojové fáze a potřeby rodiny v určitých situacích.¹

1.3 Funkce rodiny

Cílem rodiny je zajistit a uspokojit základní potřeby a požadavky jejích členů. K uspokojení potřeb slouží funkce rodiny reprodukční, materiální, emocionální, výchovná. (Výrost & Slaměnik, 1998, str. 303, 325)

Reprodukční funkce byla nejpřijatelnějším důvodem pro rodinu. Rodina ztrácí úlohu, která je nezastupitelná a to díky vlivem genetiky. Rodiče se nachází mezi jednotlivcem a společností, nicméně rodina ztrácí funkci, neboť i společnost se dokáže postarat o jednotlivce. Poskytnout širokou škálu možností u reprodukčního procesu a tím je soužití biologických, nebo adoptivních rodičů a dětí, nebo naopak rozhodnutí nemít žádné dítě. Déle rodiče, kteří nemají a nemohou mít děti přirozenou cestou, rodiče nejsou schopni se postarat o dítě, proto nebyli schopni se o ně postarat. (Výrost & Slaměnik, 1998, str. 325, 326)

Materiální funkce byla významnější. Slabší rodiny byly zcela odkázány na pomoc rodiny reprodukční. Jestliže je rodina na tom materiálně špatně, tak jim pomůže společnost, u nás je vytvořený dobrý systém sociální podpory. (Výrost & Slaměnik, 1998, str. 326)

Emocionální funkce je jedinečná a její funkce je nezastupitelná. Určuje význam rodiny, je mezi společností a jedincem. Patří sem pocit pomoci, podpory, musí být přijímán a také pocit zázemí. (Výrost & Slaměnik, 1998, str. 327)

Výchovná funkce poskytuje dětem orientaci ve společnosti a okolním světě. Zaměřuje se na plynulý vstup do společnosti. Funkce je velmi obtížně nahraditelná. (Výrost & Slaměnik, 1998, str. 326, 327)

¹ MPSV (2014): Podpora rodiny [on-line]. Dostupné dne 20. 3. 2014 z: <http://www.mpsv.cz/cs/14469>

1.4 Typologie rodiny

Je spousta typologie, nicméně uvedu jen jednu a to dle Voilandové a Buellem (1980). Je určena pro potřeby sociálního pracovníka a opírá se o znaky funkcí rodiny. Dělí se na perfekcionistické, nepřiměřené, egocentrické a asociální rodiny. (Matoušek a kol., 2003, str. 194, 195)

Perfekcionistické rodiny zde jeden nebo oba dospělý zdůrazňují chování, přičemž když překročí normu tak je to doprovázeno úzkostí. Jestliže se v této rodině vyskytnou problémy, tak do nich nezasahuje orgán pečující o práva dětí (orgán sociálně právní ochrany dětí, policie, soudy, apod.). (Matoušek a kol., 2003, str. 195)

Nepřiměřené rodiny jsou nezralé, a závislé rodiny. Rodiny spoléhají na vyšší pomoc, ze vnějška, v případech, kdy nezvládají situace, které běžné rodiny ano. Pomoc hledají v širší rodině, komunitě nebo také u sociálních pracovníků. (Matoušek a kol., 2003, str. 195)

Egocentrické rodiny jsou rodiny, kde dospělý je pohlcen svou kariérou. Rodině nechybí příjmy. V těchto rodinách je nesoulad a mezi partnery se vyskytuje násilí, ale je ovšem skryto. Děti často zanedbávají povinnou školní docházku, můžou se vyskytnout i psychiatrické obtíže. (Matoušek a kol., 2003, str. 195)

Asociální rodiny jsou agresivní, impulzivní a delikventní. Mají nedostatky v napojení se na společnost. Rodina vzniká na nějaký popud, například když se neplánovaně narodí dítě, tito rodiče obvykle dají své dítě k adopci. V rodině je zanedbávání a zneužívání dětí, jde o fyzickou agresi i mezi rodiči. Často nechodí do práce, nepřijde jim důležitá. Zneužívají často alkohol. Na potíže dohlíží v rodině orgán sociálně právní ochrany dětí. (Matoušek a kol., 2003, str. 195)

1.5 Rodičovská odpovědnost

Rodičovská péče se skládá z práv a povinností při péči o dítě, které je nezletilé, jde o péči o jeho zdraví, vývoj rozumový, citový a tělesný. Také jde o zastupování dítěte ve správě jeho jmění. Rodiče by měli chránit zájmy svého dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled, který se odvíjí od jeho stupně vývoje. Rodiče mají právo výchovných prostředků, které nesmí být použity tak, aby byla dotčena důstojnost dítěte., nesmí být ohroženo ani zdraví ani tělesný, citový, rozumový anebo mravní vývoj dítěte. Dítě je povinno pomáhat rodičům dle svých

schopností, dále přispívat na úhradu společných potřeb rodiny, jestliže má dítě vlastní příjem, nebo majetek. (§ 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

1.6 Dítě

„Dítě není žádná rukavice, která by se mohla přehazovat a vyměňovat, jak koho napadne.“ (Matějček a kol., 2002, str. 12)

1.7 Právo na rodinu

Každý člověk má právo na rodinu, proto by stát měl zajistit možnou ochranu a pomoc rodině. Rodina je totiž součástí společnosti a to v době, kdy zakládá rodinu a i při výchově nezletilého dítěte. Také by se stát měl postarat o matku v době těhotenství a po porodu, včetně zaplacení dovolené. A hlavně při opatření a ochraně proti vykořisťování, nebo ohrožené zdravím. (Tomeš, 2010, str. 125)

Rodina je totiž důležitá pro společnost. Je základním kamenem a důležitá při plnění její funkce. V případě, že nefunguje, tak je tu možnost náhradní rodinné péče.

1.8 Legislativa

Práva dítěte jsou upravována v několika zákonech a vyhláškách v souvislosti s různými oblastmi života. Nejvyšším předpisem práv dítěte je Úmluva o právech dítěte. Nicméně proces adopce v České republice je upravován několika zákony. Jak se píše na portálu veřejné správy Ministerstva vnitra České republiky, tak jedny ze základních zákonů jsou zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Legislativa se řídí zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Změnu v zákoně způsobila platnost zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, kdy byla část kompetencí Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) přenesena na příslušné krajské úřady. Další změna, která způsobila změnu v zákoně č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, byl zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů. Díky tomuto zákonu byly zrušeny okresní úřady a jejich činnost, ta však byla rozdělena mezi obecní úřady a obecní úřady obce s rozšířenou působností. V roce 2006 byla další změna v zákoně č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí zákonem č.

134/2006, o změně zákona o sociálně-právní ochraně dětí a dalších zákonů. Zákon upravil jak postup procesu adopce, tak i formy náhradní rodinné péče.

Další zákony jsou zákon o sociálním zabezpečení, o ústavní a ochranné výchově, o sociálních službách, zákon o pobytu cizinců na území ČR.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon upravuje rodičovskou odpovědnost, vyživovací povinnosti (vyživovací povinnost rodičů a dětí) a náhradní rodinnou péči a její formy.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Obsahuje ustanovení o zprostředkování pěstounské péče a zařízením pro výkon pěstounské péče. Dále se bývá mezinárodním osvojením.

V dalších dva zákony nesouvisí s adoptí, nýbrž s pěstounskou péčí a ústavní výchovou.

Zákon č. 383/2005 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy

Zákon se zabývá ústavní výchovou.

2 SOCIÁLNÍ PRÁCE V KONTEXTU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

V této kapitole se věnuji sociální práci obecně, uvádím kompetenci sociálního pracovníka, hodnoty ve vztahu ke klientovi. Toto je důležité vymezit, protože sociální práce probíhá při náhradní rodinné péči.

Cíle a poslání sociální práce se liší v různých dobách, záleží na kontextu jak sociálním, tak i společenským. Jedna z definic sociální práce je „*sociální práce je to, co dělají sociální pracovníci*“ (Matoušek a kol., 2001), jednou z dalších definic o kterou se rozšířila byla definice „*sociální práce je často to, co jiní – zdravotní sestry, lékaři, policie atd. – nedělají*“. (Matoušek a kol., 2001, str. 184)

Metody sociální práce se váží na cílový subjekt, což je práce se skupinou, jedince, nebo rodinou či komunitou, dále na aktuální stav klienta, na jeho znevýhodnění v životě, na vztahový komplex, jako je rodina, vrstevníci či organizace. a v neposlední řadě na systémové vazby což je regionální, národní nebo třeba také nadnárodní sociální politika. (Matoušek a kol., 2003, str. 13)

2.1 Sociální práce jako pomáhající profese

V dnešní době se pojem pomáhající profese běžně používá, ale jeho definici bychom nenašli, protože neexistuje. Nicméně si ji můžeme vytvořit za pomoci spojení dvou slov a to profese a služba lidem. (Greenwood, 1976 in Matoušek & kol, 2013, str. 506)

Takže můžeme považovat za pomáhající profesi skupinu lidí, pracovníků, kteří jsou organizováni a užívají postupy, které mají předem stanovené. Cílem takovéto organizace je poskytnutí určitého typu podpory, určitých zdrojů a umožnit tak jejich rozvoj a zlepšit životní podmínky. Jako pomáhající profesi dalo by se říct můžeme uvést mimo sociální práci i teologii, psychologii, pedagogiku, právo nebo třeba psychoterapii aj. (Barker, 2003 in Matoušek & kol, 2013, str. 506)

2.2 Sociální pracovník

Definice sociálního pracovníka dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, říká, že pracovník dělá sociální šetření, řeší

sociálně-právní nesnáze v zařízeních, kde se poskytuje sociální služba péči, sociálně-právní poradenství, metodickou, koncepční a analytickou činnost právě v oblasti sociální, dále pak odborné činnosti v organizacích, které poskytují krizovou pomoc, sociální prevenci, poradenství, depistážní činnost, rehabilitaci a také zjišťují potřeby obyvatel, které se nachází v okolí poskytované služby a zároveň organizují, řídí službu.²

Pracovní pracuje s uživateli služby, s rodinou uživatele, uměle vytvořenými skupinami a těmi jsou organizace, skupiny, komunitami. (Matoušek & kol, 2003, str. 13)

Sociální pracovník musí umět kriticky myslet, musí umět uplatňovat kritické myšlení v teorii i praxi. Musí jednat podle etických principů, být profesionální, znát strategie a musí dosáhnout pomoci. Pracovník by měl umět historii i současnou práci a umět uplatňovat všechny znalosti a dovednosti, které získal. Zásadní je pro práci s klientem komunikace a umět službu poskytnout. (Matoušek & kol, 2003, str. 15)

V praxi sociální pracovník zastává několik rolí, tyto role vzájemně souvisí Role můžeme rozdělit do několika typů, nicméně v praxi není čistě jeden typ, ale je vždy skombinovaný s jiným. V praxi je důležité, aby si pracovník svou roli vyhraničil a to podle toho s jakou cílovou skupinou pracuje. Role jsou pečovatel, cvičitel sociální adaptace, zprostředkovatel služby, terapeut, poradce, případový manažer, manažer pracovní náplně, administrátor, činitel sociálních změn, nebo personální manažer. (Řezníček, 1997, str. 63)

Pracovník vykonává činnosti podle úrovně odbornosti, činnosti jsou sociálně-právní poradenství, sociální koncepce, vzdělávání a další vzdělávání odborníků, sociální diagnostika, sociálně-právní činnost, vědecká činnost, supervize, sociální prevence a ochrana, sociální intervence, výzkum v sociální práci, sociální management. (Havrdová, 1999, str. 153)

2.3 Kompetence sociálního pracovníka

Pracovník pracuje s uživateli a jejich rodinou, s přirozenými skupinami jako je například skupina lidí na sídlištích, dále uměle vytvořenými skupinami jako jsou třídy ve škole, s organizacemi, komunitami. (Matoušek a kol., 2003, str. 13)

² Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Sociální pracovník by měl kriticky myslet v práci a uplatňovat to nejen v teorii ale hlavně v praxi. Měl by jednat dle etických principů s ohledem na odlišnosti. Mít schopnost být profesionálem a využít svou osobnost k práci, umět rozlišit formy pomoci, znát strategie a tím dosáhnout spravedlnosti. Dále by měl znát historii a současnost sociální práce, uplatňovat všechny své vědomosti s cílovými skupinami a se specifickými problémy. Znat biopsychosociální činitele. Rozumět interakci mezi jednotlivcem a systémem. Analyzovat sociální politiku na klienta, službu i pracovníků a zároveň ovlivnit politiku státu. Zhodnotit vlastní činnost v praxi, dokázat komunikovat se všemi klienty, uživateli. Umět poskytovat sociální služby a dělat změny k lepšímu. (Matoušek, 2003, str. 15)

Sociální pracovník by měl mít schopnosti k výkonu své profese, která se nazývá soustava základních kompetencí, ta obsahuje to, že by měl rozvíjet komunikaci s klientem, plánovat postupy práce, podporovat klienta k jeho samostatnosti a soběstačnosti, poskytovat sociální služby, pracovat a přispívat k organizaci, a v neposlední řadě by měl odborně růst, vzdělávat se ve svém oboru. (Matoušek, 2003, str. 15)

2.4 Hodnoty ve vztahu sociálního pracovníka a klienta

Sociální pracovníci by se měli převážně soustředit na principy, dle kterých se má pracovník řídit, když pracuje s klientem jako individuem. Jde o zpracování imperativu úcty ke klientovy.

Principy jsou určeny pro práci s jednotlivcem. Jedná se o princip individualizace, vyjadřování pocitů, empatie, akceptace, nehodnotící postoj, sebeurčení a diskrétnosti. (Matoušek a kol., 2003, str. 37)

Při individualizaci jde o uznání vlastní jedinečné kvality života jedince, jedná se hlavně o individuální přístup k němu. Pracovník by měl vyjádřit své pocity jak pozitivní tak i ty negativní. Dále by se měl vcítit (empatie) do klientovy situace, Akceptovat ho takového, jaký ve skutečnosti je, jeho silné i slabé stránky a podporovat jeho vědomí. Důležité je nemoralizovat klienta, nedávat mu věci za vinu, nehodnotí jeho obosnost, nýbrž jeho jednání. Sebeurčení znamená to, že pracovník musí respektovat klientovo právo a nechat ho se svobodně rozhodnout a vybírat si z možností. Také by měl zachovat diskrétnost, důvěrné informace, které mu sdělí klient. (Matoušek a kol., 2003; str. 37, 38)

2.5 Vzdělání sociálního pracovníka

V zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů je definováno, že sociální pracovník pro výkon jeho povolání, sociálního pracovníka, musí splňovat podmínky a to být svéprávný, zdravotně způsobilý, odborně způsobilý a mít čistý trestní rejstřík, tedy být bezúhonný. Zákon tedy říká, že odborná způsobilost je pracovník musí mít vyšší odborné vzdělání, nebo v lepším případě vysokoškolské vzdělání v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu, který se zaměřuje na sociální práci, humanitní práci, sociální politiku aj. Další z možností, jak se stát sociálním pracovníkem je absolvování akreditovaného kurzu, který se zaměřuje na oblasti, které jsou uvedeny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, nicméně podmínkou je, že kurz musí trvat minimálně 200 hodin a podle nejvyššího dosaženého vzdělání a to 5 nebo 10 let praxe právě při výkonu tohoto povolání.³

Při výkonu sociálního pracovníka je zaměstnavatel povinen zajistit vzdělání pro zaměstnance, který je 24 hodin za rok. Pracovníci se mohou zúčastnit konferencí, odborné stáže, školicích akcí, specializovaného vzdělání a kurzů s akreditovaným programem. Takové vzdělání souží k tomu, aby si pracovníci doplnili kvalifikace sociálního pracovníka, nebo seznámili s novinkami, které jsou způsobené novelizací zákona.⁴

2.6 Role sociálního pracovníka v pěstounské péči

V této kapitole Vám popíši, proč je právě sociální pracovník stěžejní osobou a sociální práce významná v procesu náhradní rodinné péče. Věnuje se žadatelům, jakmile podají žádost o adopci, nebo pěstounskou péči. Doprovází žadatele během celého procesu a zároveň je kontroluje, to znamená, že dohlíží na výkon péče. Dále by měl být také nápomocen žadatelům při ukončení pěstounské péče, nebo pěstounské péče na přechodnou dobu.

V zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, přesně stanovuje, co sociální pracovník plnit ve vztahu k žadatelům o zprostředkování náhradní rodinné péče.

³ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

⁴ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Sociální pracovník, který je zaměstnán na obecním úřadu s rozšířenou působností, nebo na oddělení sociálně právní ochrany dětí, má povinnost vyhledávat osoby, které jsou vhodné pro některý z typu náhradní rodinné péče a také zájemcům o náhradní rodinnou péči poskytnout potřebné informace, poradenství v otázkách s tím souvisejících. Dále jim může poskytnout pomoc při řešení záležitostí se soudem, například co se týče výchovy a výživy nezletilého dítěte.

Sociální pracovník, který pracuje na krajském úřadě, pak zajišťuje odborné posouzení pěstounů, pěstounů na přechodnou dobu, poradenství a přípravu na převzetí dítěte do péče. Zajišťuje minimálně jednou za rok konzultaci o výkonu pěstounské péče a poskytují jim poradenství.

Úkolem sociálního pracovníka, na obecním úřadu s rozšířenou působností, kde si žadatel podá žádost, je seznámit žadatele s formami náhradní rodinné péče a jejími rozdíly. (Tomeš, 2011, str. 215 - 216)

Poté pracovník provede sociální šetření, při kterém se zaměřuje na motivaci pro svěřením dítěte do náhradní rodinné péče a jaké má žadatel představy o dítěti. Shromažďuje potřebné informace do spisové dokumentace (náležitosti spisové dokumentace popisují níže). Po uzavření spisové dokumentace ji sociální pracovník podstoupí krajskému úřadu, kde jsou posouzeni posudkovým lékařem, psychologem. Těmito posudky se pak zjistí, zda je žadatel vhodný pro výkon jednoho z typu náhradní rodinné péče a zda zvládnou přijetí dítěte, které má specifické potřeby. (Bajer, 2006, str. 22 - 26)

Sociální pracovník na krajském úřadu zařizuje přípravu žadatelů. Hlavním bodem přípravy je kladen na to, že pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu je pouze na určité období. Řeší se zde téma vztahu dítěte a biologických rodičů, kdy je potřeba tomu věnovat pozornost. Důležitá je taky motivace. (Rotreklová & Hofrová, 2009, s. 45 - 46)

Jakmile splní požadavky, tak jsou zařazeni do evidence žadatelů o zrosteďkování náhradní rodinné péče, ze které se vybíraní pro děti vhodné „rodiče“. Při takovém rozhodnutí se schází odborníci, psycholog, sociální pracovník, lékař, školský pracovník, kteří rozhodují o umístění dítěte. (Gabriel & Novák, 2008, s. 88)

Po umístění do náhradní rodinné péče, tedy pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu, sociální pracovník vykonává dohled nad rodinou. Pěstounské péče

a pěstounské péče na přechodnou dobu je státem organizována a financována. Sociální pracovník pomáhá pěstounům a zároveň pokud shledá vážné pochybení v péči o dítě, může podat návrh na zrušení péče soudu. (Matějček a kol., 2002, str. 124 - 125)

Podle zákona má sociální pracovník povinnost navštěvovat rodinu a to v prvním půl roce alespoň 1x za 3 měsíce a po zbytek doby výkonu pěstounské péče alespoň 1x za 6 měsíců. Účelem návštěvy sociálního pracovníka je sledování vývoje dítěte a jeho zájmů. (§ 19 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

2.7 Orgán sociálně právní ochrany dětí = OSPOD

Orgán sociálně oprávněné ochrany dětí je odbor péče o děti a mládež příslušného pověřeného městského úřadu. Tento odbor hájí zájmy dětí v řízení, ve kterých se rozhoduje o nezletilých dětech, ať už je to o svěření do péče, výši výživném, nebo jde-li o úpravu styku s rodičem.⁵

Sociálně právní ochrana dětí zajišťuje práva dítěte na jeho život, vývoj, péči od rodiny, také má právo na život v rodině, vlastní osobní identitu, svodu v myšlení, vzdělání, náboženství, zaměstnání. Ochraňuje také před jakýmkoli násilím, ať už tělesným či duševním, dále před zanedbáváním a zneužíváním. Ochrana je upravena v právních odvětvích a předpisech. Tento předpis nelze zahrnout do jednoho právního předpisu, je obsáhlý například i ve rodinném právu, zdravotním, školském, sociálním. Hlavním dokumentem je Listina základních práv a svobod, další jsou zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.⁶

⁵ MPSV (2014): Legislativa a systém sociálně-právní ochrany [on-line]. Dostupné dne 20. 3. 2014 z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

⁶ MPSV (2014): Legislativa a systém sociálně-právní ochrany [on-line]. Dostupné dne 20. 3. 2014 z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

V této kapitole se věnuji náhradní rodinné péči, která je součástí společnosti už řadu let. Uvádím zde význam náhradní rodinné péče, potřebné informace a charakteristiku jednotlivých typů.

Náhradní rodinná péče (NRP) je zakotvena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále také v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

NRP spadá pod orgán sociálně právní ochrany dětí, které jsou tvořeny obcemi s přenesenou působností.

Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy náhradní rodiny vychovávají děti v prostředích, které se podobají přirozenému životu v rodinách. Jedná se hlavně o osvojení a pěstounskou péči. (Matějček a kol., 1999, str. 31)

3.1 Náhradní rodinná péče a její význam

Náhradní rodinná péče je forma péče o opuštěné nebo osiřelé děti, kteří nemají svou rodinu, nebo o svou rodinu přišli. Dává dětem možnost vyrůstat v novém prostředí, v nové rodině, která se co nejvíce přibližuje rodinnému systému. To znamená, že dítě bude vychováno v přirozeném rodinném prostředí. Toto prostředí představuje adoptivní (osvojení) nebo individuální pěstounská rodina, která vznikla na základě rozhodnutí soudu. Dalším typem je umělé rodinné prostředí, kde jsou nejrůznější typy plánované k vytvoření rodinných kolektivů, nebo buněk, které se opírají o principy pěstounské péče individuální, která dále přechází na pěstounskou péči skupinovou, neboli řízenou. (Radvanová a kol., 1980, str. 15,16)

3.1.1 Opuštěné dítě

Je to dítě, které přišlo nebo se dostalo mimo svou rodinu, je to úmyslně opuštěné dítě rodiči, přičemž není naděje, že by se situace a poměr jeho biologické rodiny zlepšil, jde o dobrovolné vzdání se rodičovských povinností. Ani jiný člen rodiny, příbuzný není schopen přijmout rodičovskou odpovědnost za dítě. Je

proto důležité, aby společnost tomuto dítěti zajistila nejvhodnější řešení té jeho situace. (Matějček, ED., 2002, str. 18)

3.1.2 Individuální a skupinová pěstounská péče

Individuální pěstounské péče probíhá v normálním, běžném rodinném prostředí, to znamená s pěstounskými rodiči, kteří svoje vlastní biologické děti mají, nebo už jsou odrostlé, dospělé a mají své rodiny. (Matějček, ED., 2002, str. 16)

Skupinová pěstounská péče je zařízení pro výkon pěstounské péče, což bývají většinou pěstounské rodiny, kde mají své biologické děti a k tomu ještě 4-6 přijatých dětí. Takovým zařízením jsou například SOS dětské vesničky, kde je jedna matka - pěstounka a ta má k sobě „tetu“, která ji pomáhá s výchovou a chodem domácnosti. Pěstounka bydlí ve svém domečku a takových 10-12 domečků tvoří vesničku. V jedné rodině je převážně šest dětí různého pohlaví a věku, avšak převážně jsou to sourozenci. (Matějček, ED., 2002, str. 16)

3.2 Základní informace pro žadatele o náhradní rodinnou péči

Pokud se manželé, nebo i jednotlivec rozhodne osvojit si dítě, nebo ho převzít do pěstounské péče, musí jít vždy na oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) městského úřadu, příslušného dle trvalého bydliště, pouze tzv. trojkové obce – obce s rozšířenou působností, kde si podají žádost.

Obecní úřady si vedou dokumentaci, ve které je obsaženo:

- žádost s osobními údaji
- doklad o státním občanství, povolení k trvalému pobytu na území ČR
- potvrzení o příjmu – údaje o ekonomických a sociálních poměrech
- posudek zaměstnavatele
- potvrzení o zdravotním stavu
- výpis z rejstříku trestů
- písemné vyjádření žadatele o tom, zda souhlasí, aby po uplynutí doby byl zařazen do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny, nebo zda žádá o výlučné osvojení z ciziny
- OSPOD zprostředkuje pěstounskou péči, osvojení

- souhlas na přípravě fyzické osoby k přijetí dítěte do rodiny
- stanovisko obecního úřadu k žádosti o zprostředkování pěstounské péče, osvojení (§ 21 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)
- dále může osvojit i osamělá osoba, což jsou neprovdané ženy, svobodní muži, avšak ty nemají takovou velkou šanci, jako manželské páry. (Matějček ED., 2002, str. 15)

3.3 Typy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je složkou náhradní rodinné výchovy. Náhradní výchova se uskutečňuje dvěma způsoby – náhradní rodinnou péčí a ústavní péčí. (Bubleová, Vránová, Vávrová, & Frantíková, 2011, str. 37)

Pro lepší orientaci nám pomůže schéma č. 1.

NÁHRADNÍ RODINNÁ VÝCHOVA

- Náhradní rodinná péče (děti lze do NRP Svěřit pouze rozhodnutím soudu, a to do péče konkrétní fyzické osoby):

Péče jiné fyzické osoby než rodiče

Osvojení

Poručenství

Pěstounská péče

- Ústavní péče (dítě může být do péče zařízení svěřeno rodičem nebo rozhodnutím soudu):

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Klokánky, Dětská centra - nespádají pod žádný rezort, svěřeni do nich má ze zákona přednost před nařízením ústavní výchovy).

Kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do tří let věku (zařízení léčebně preventivní péče spadají pod Ministerstvo zdravotnictví).

Diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy (školská zařízení - spadají pod Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy).

Domovy pro osoby se zdravotním postižením (zařízení sociálních služeb - spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí). (Bubleová, Vránová, Vávrová, & Frantíková, 2011, str. 40)

3.4 Péče jiné fyzické osoby než rodiče

Ve chvíli, kdy se rodiče o své dítě nestarají z různých důvodů, nastává první z institutů náhradní rodinné péče a to je svěřením do péče jiné osoby. Soud při výběru vhodné osoby dává přednost příbuzným dítěte, nebo to může být jiná osoba, která je dítěti blízká, osoba má k dítěti vytvořený citový vztah. První podmínkou pro svěřením dítěte do péče jiné osoby je ta, že je to v zájmu dítěte, další podmínka že tato osoba s tím musí souhlasit a poslední podmínka je záruka zdárné výchovy dítěte. Práva a povinnosti pečující osoby jsou vymezena soudním rozhodnutím, na tyto vymezená práva nemá nárok rodič, ten má nárok na zbytek práv a povinností. Návrh na svěřením do péče jiné osoby podává buď sama osoba, nebo zahájí soud na základě z podnětu obce s rozšířenou působností., v tomto případě je musí platit podmínka, že osoba musí souhlasit se svěřením do péče. (Bubleová, Vránová, Vávrová, & Frantíková, 2011, str. 42, 43)

3.5 Poručenství

Soud stanoví poručníka v případě, že dítěti jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo byl pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti, nebo pokud nejsou svéprávní v plném rozsahu, v tomto případě pak nemají rodičovskou odpovědnost. Poté co soud poručníka stanoví, stane se z něj zákonný zástupce dítěte, nicméně poručník nemusí o dítě fakticky pečovat, pokud ovšem o dítě fakticky pečuje, má poručník nárok na hmotné zajištění stejně tak jako pěstoun. Je-li dítě v pěstounské péči a dojde ke změně podmínek, kdy rodiče jsou zbaveni rodičovské odpovědnosti, tak soud může určit pěstouny jako poručníka dítěte. Pokud soud stanoví poručníka, tak vztah dítěte a ním není stejný jako mezi dítětem a biologickými rodiči. Tento proces je pod dohledem soudu. (Bubleová, Vránová, Vránová, & Frantíková, 2011, str. 60,61)

3.6 Osvojení, adopce

O osvojení dítěte se u nás snaží převážně lidé, kteří nemohou mít vlastní děti. Osvojitelé si představují, že osvojí například holčičku, která bude co nejmenší, zdravá, krásná a inteligentní, nejlépe taková, aby se co nejvíce podobala osvojitelům.

Chtějí, aby biologičtí rodiče byli normální, aby nebyli závislí na drogách, nebo alkoholicí, nebo dokonce „úchylové“. Zeptám-li se jich, zda by opustili od nějakých svých požadavků na dítě, většinou řeknou, že chlapeček by jim nevadil. (Gabriel & Novák, 2008, str. 42 - 46)

Osvojení je právně zakotveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále také v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Přijetí dítěte nutí lidi, aby přijali určitý soubor přesvědčení. Adoptivní rodiče by měli věřit, že není žádný rozdíl mezi adoptivním a biologickým rodičovstvím. Adoptivní rodiče potřebují věřit, že dítě dostane víc, když bude u nich, než kdyby bylo v biologické rodině. Bez těchto přesvědčení, by se přijetí pravděpodobně nekonalo. (Russel, 1996, str. 19)

Hlavním posláním osvojení je nahradit nezletilému dítěti jeho chybějící rodinu a stabilní rodinné zázemí. Osvojení dále přispívá výchovou dítěte, péčí a láskou, naplnění smyslu života osvojitelů ve chvíli, kdy přijmou osvojence a ten s nimi začne žít. Při osvojení osvojitelé, manželé nebo i jednotlivci, přijímají opuštěné dítě za svoje vlastní a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako kdyby to bylo jejich biologické dítě, to však znamená, že práva a povinnosti mezi osvojeným dítětem a jeho původnímu, tedy biologickými rodiči zaniká. Zároveň mezi osvojencem a příbuznými osvojitelů je příbuzenský vztah. (Matějček, ED., 2002, str. 13,14)

O procesu, zda bude dítě osvojeno, rozhoduje soud. Před soudním rozhodnutím probíhá tzv. „předadopční péče“, kdy dítě je u zájemců, tedy potencionálních osvojitelů nejméně 3 měsíce, přičemž náklady spojené s dítětem plně hradí zájemce. (Matějček, ED., 2002, str. 13,14)

Adopce dětí z pěstounské péče a mezinárodní adopce se zvyšoval od roku 1987. Federálně politické změny se výrazně zvýšily po ukončení rodičovského práva a adopci dětí v pěstounské péči. (Oxford University Press, 2008, str. 20)

3.6.1 Předadopční péče

Než rozhodne soud o adopci, musí být dítě v péči osvojitelů po dobu nejméně 3 měsíců a to však na náklady osvojitelů. Je-li dítě v pěstounské péči, ústavu

nebo v jiném zařízení pro děti, které potřebují okamžitou pomoc a to z důvodu rozhodnutí soudu, nebo z vůle rodičů, tak orgán sociálně právní ochrany dětí rozhodne o svěřeni dítě budoucím osvojitelům. Jinak o tom rozhoduje soud. Je-li dítě v pěstounské péči a pěstoun se rozhodne o adopci dítěte, tak soud nevyžaduje předadopčí péči, to také platí v případě, kdyby se rozhodl osvojit dítě jeho poručník, nebo fyzická osoba, které bylo svěřeno dítě do péče.⁷

3.6.1.1 Poručenství

Soud stanoví poručníka dítěti, jestliže jeho rodiče zemřeli, nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, byli zbaveni rodičovské způsobilosti, nebo jim byla pozastavena rodičovská odpovědnost. V tomto případě soud stanoví poručníka dítěti a ten v rozsahu práv a povinností bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo biologických rodičů. (§ 928 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, soud stanoví poručníkem toho, koho rodiče doporučili. Nestane-li se tak, soud stanoví poručníkem někoho z příbuzných, nebo osob blízkých dítěti, jeho rodině, nebo jiné fyzické osobě. Poručníci mohou být i manželé. Jestliže se nemůže stát poručníkem fyzická osoba, soud stanoví poručníkem orgán sociálně právní ochrany dětí. (§ 931 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Povinností poručníka je ta, že odpovídá za řádné plnění jeho funkcí pod pravidelným dozorem soudu, jde-li o správu majetku a výchovy dítěte. Také podává soudu zprávu o osobě poručence, která je jednou za rok. Jestliže poručník chce rozhodnout v podstatné věci dítěte, musí to mít schválené soudem. (§ 933 zákona č. 89/2012 3 Sb., občanský zákoník)

3.6.2 Kdo se může stát osvojitelem?

Osvojitelem se může stát osoba, která splňuje:

- Pouze zletilá fyzická osoba, která žije takovým způsobem, kdy osvojení je ve prospěch dítěte a společnosti

⁷ MPSV (2014): Formy náhradní rodinné péče [online]. Dostupné dne 22. 3. 2014 z: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

- Svéprávná
- Lze osvojit pouze nezletilé dítě, pokud je to v jeho prospěch
- Společné dítě mohou osvojit jen manželé, pokud by chtěl osvojit jeden z manželů, potřebuje souhlas druhého z manželů, avšak tohoto souhlasu není zapotřebí, pokud druhý z manželů není svéprávný. (§ 799,800 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

3.6.3 Koho lze osvojit?

Osvojit můžeme pouze nezletilé dítě, pokud je to v jeho prospěch. Mezi osvojencem a osvojitelem však musí být určitý věkový rozdíl, neboť není možné, aby třináctileté dítě osvojili mladí rodiče, kterým je pouhých dvacet pět let. Věkový rozdíl by neměl být menší než 16 let.

Jednou z podmínek je ta, že dítě musí být „právně volné“. (Matějček, ED., 2002, str. 14)

3.6.3.1 Kdy je dítě „právně volné“

„Právně volné“ znamená, že rodiče, zákonní zástupci podepsali písemný souhlas. Souhlas rodičů je zapotřebí, i když je nezletilí. Souhlas může matka podepsat nejdříve 6 týdnů po narození dítěte, otec ihned po narození, udělují ho před soudem a před orgánem sociálně právní ochrany dětí a na obcích s rozšířenou působností. Dále o tom může rozhodnout soud pod podmínkou, že rodiče nejeví zájem o své dítě. Což znamená, že se o dítě rodiče nějakou dobu, zpravidla několik měsíců nestarají a nejeví žádný zájem. (Gabriel & Novák, 2008, str. 43)

Rozlišujeme 2 typy nezájmu o dítě ze strany rodičů, zaprvé *žádný zájem*, je to nezájem od narození dítěte. Soud to potvrdí, jestliže se rodiče nezajímají o dítě ihned po narození. A druhý typ je *kvalifikovaný nezájem*, zde je nutné, aby se rodiče o dítě nezajímali po dobu nejméně šesti měsíců od předání do péče jiné osobě. (Gabriel & Novák, 2008, str. 43 - 45)

Pokud dítěti rodiče zemřeli, byli zbaveni právní způsobilosti v plném rozsahu, nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, tak se dítě stává právně volné, avšak musí být souhlas zákonného zástupce dítěte, což je poručník. Souhlas rodičů není zapotřebí, jestliže nejméně 6 měsíců soustavně neprojevovali zájem o dítě, což znamená, že nenavštěvovali, neplnili vyživovací povinnosti, neprojevovali snahu

o zlepšení jejich situace, aby si mohli vzít dítě do péče, nebo nejméně 2 měsíce po narození neprojevovali zájem o dítě i v případě, že jim v tom nic nebránilo, žádná překážka.⁸

O nezájmu k dítěti rozhoduje soud, jde-li i o nezletilého rodiče, v samostatném řízení, kde jsou zúčastněni i jeho rodiče, návrh však podává orgán sociálně právní ochrany dětí, nebo rodič sám. Jestliže v návrhu rodič píše o zájmu, tak se při soudním jednáním k tomuto faktu nepřihlíží. Jednání trvá několik měsíců a tím pádem roste i doba nezájmu, po tuto dobu je dítě umístěno v ústavu.⁹

Souhlas zákonných zástupců není potřeba, jestliže dali předem souhlas k osvojení bez vztahu k budoucím osvojitelům, souhlas musí být dán před soudem, nebo orgánem sociálně právní ochrany dětí. Tento souhlas však musí být dán minimálně 6 týdnů po narození dítěte a odvolat se lze do té doby, než bude dítě svěřeno do péče budoucích osvojitelů. Pokud je dítě schopno posoudit osvojení, je zapotřebí jeho souhlas, avšak za podmínky, že nebude zmařeno osvojení.¹⁰

3.6.4 Mezinárodní osvojení

Uplatňuje se, když se nedaří nalézt pro dítě náhradní rodinu v zemi původu, u nás tedy v České republice. Mezinárodní osvojení upravuje Úmluva o ochraně dětí a spolupráce při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého. V České republice tato smlouva vstoupila v platnost 1. 6. 2000 spolu se zákonem o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., která umožňuje osvojení dítěte z a do ciziny. Úmluva stanovuje postup při osvojení do zahraničí, definuje povinnosti a kompetence, vymezuje práva dítěte na osvojení v původní zemi, odmítá jakékoliv zisky z osvojení. V každé zemi existuje orgán, který se tímto zabývá, u nás v České republice je to Úřad

⁸ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálních službách [online]. Dostupné dne 2. 4. 2014 z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálních službách [online]. Dostupné dne 2. 4. 2014 z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

¹⁰ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálních službách [online]. Dostupné dne 2. 4. 2014 z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který se nachází v Brně. (Matějček a kol., 2002)

3.6.5 Proces zprostředkování adopce

Zprostředkování upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Z toho zákona vyplývá, že proces zabezpečuje hledání dítěte, které by mělo být vhodné k adopci, zároveň umožňuje hledání žadatelů pro tyto děti. Zajišťuje odbornou pomoc, přípravu potenciálních osvojitelů a poté setkání s dítětem, které jim bylo vybráno k adopci. (§ 19a zákona č. 94/1963 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

„Zprostředkování osvojení se neprovádí v případě,

1. že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům, nebo

2. podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte“ (§ 20 zákona č. 94/1963 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

O zprostředkování může požádat pouze fyzická osoba, která je občanem České republiky a má zde trvalý pobyt u cizinců je to tak, že si mohou požádat pouze tehdy, jestliže mají u nás povolen trvalý pobyt, nebo zde pobývají nejméně 365 dnů. (§ 20 zákona č. 94/1963 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

3.7 Pěstounské péče

Pěstounská péče je druhým typem náhradní rodinné péče u nás, který je garantovaný státem. Zajišťuje dostačující hmotné zajištění dítěte a zároveň finanční odměnu osob, kteří se ho ujali a starají se o něj. Jde-li dítě do pěstounské péče, může se o něj starat buď fyzická osoba nebo manželé. Pokud je dítě rozumově vyspělé a schopno vyjádřit svůj názor, je důležité ho vyslechnout a brát na zřetel jeho názor.¹¹

Pěstounská péče vzniká na základě rozhodnutí soudu a je ukončena dovršením zletilosti dítěte. Pěstoun, nebo pěstouni manželé mají právo rozhodovat v běžných záležitostech týkajících se dítěte, jde-li o mimořádné úkony, záležitosti,

¹¹ Adopce.com (2014): Základní pojmy [on-line]. Dostupné dne 20. 3. 2014 z: <http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>

tak se žádá souhlas zákonného zástupce. Tato forma náhradní rodinné výchovy nezakazuje stěhování dítěte se svými biologickými rodiči. Pěstounskou péči dělíme na dlouhodobou a na přechodnou dobu.¹²

Pěstounem se může stát osoba, která musí zařídit řádnou péči, musí mít bydliště na území České republiky a v neposlední řadě musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. (§ 962 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

„Jako pěstounská péče se pro účely dávek pěstounské péče posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou v evidenci (osobou vedenou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu) a osobou pečující, tedy osobou:

- 1. která je pěstounem (nikoli na přechodnou dobu),*
- 2. která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,*
- 3. které je před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dítě dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče (tzv. předpěstounská péče),*
- 4. která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo*
- 5. která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.“¹³*

3.7.1 Dávky pěstounské péče

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – tento nárok zůstává i po dovršení zletilosti, maximálně však do 26. Roku jeho věku, upravuje-li to zákon o státní sociální podpoře. Jeho výše za kalendářní měsíc činí 4.500,-Kč pro dítě ve věku do 6

¹² Pestounskorodiny.cz (2014): Pěstounská péče [on-line]. Dostupné dne 20. 3. 2014 z: <http://www.pestounskorodiny.cz/pestounska-pece.html>

¹³ MPSV (2013) Dávky pěstounské péče. [online]. Dostupné dne 17. 2. 2014 z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

let, 5.550,-Kč 6-12 let, 6.350,-Kč 12-18 let, 6.600,-Kč 18-26let. Jde-li o dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby, příspěvek činí¹⁴:

Pro lepší orientaci nám pomůže schéma č. 2

PŘÍSPĚVEK NA ÚHRADU POTŘEB DÍTĚTE ZÁVISLÉHO NA POMOCI DRUHÉ OSOBY PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Schéma č. 2 Zdroj: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

3.7.2 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek má fyzická osoba, která byla ke dni dovršení zletilosti v pěstounské péči za podmínkou, že k tomuto dni došlo k zániku nároku osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jedná se o jednorázový příspěvek ve výši 25.000,- Kč.¹⁵

3.7.3 Odměna pěstouna

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc:

8.000,- Kč pro 1 dítě v pěstounské péči

¹⁴ MPSV (2013) Dávky pěstounské péče. [online]. Dostupné dne 17. 2 2014 z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

¹⁵ MPSV (2013) Dávky pěstounské péče. [online]. Dostupné dne 17. 2 2014 z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

12.000,-Kč pro 2 děti v pěstounské péči

20.000,-Kč pro 3 děti v pěstounské péči

24.000,-Kč, (za každé další 4.000,-Kč pro každé další dítě) pro 4 (a více dětí) v pěstounské péči

Jde-li o dítě, které je závislé na II až IV stupni závislosti, na pomoci jiné fyzické osoby, má nárok na odměnu ve výši 20.000,-Kč bez ohledu na počet dětí.¹⁶

3.7.4 Příspěvek pro převzetí dítěte do péče

Příspěvek se vyplácí v den převzetí dítěte do péče, tato částka činí :

8.000,- Kč do 6 let věku dítěte

9.000,-Kč od 6 do 12 let věku dítěte

10.000,-Kč od 12 do 18 let věku dítěte¹⁷

3.7.5 Příspěvek při zakoupení osobního motorového vozidla

Nárok á osoba, která má v pěstounské péči minimálně 3 děti, nebo má-li nárok na odměnu pěstouna, který pečuje o 3 děti. Výše příspěvku činí 70% pořizovací ceny vozidla, nebo jde-li o prokazatelné výdaje na opravy a to nejvýše však 100.000,-Kč. Důležité pravidlo pro tento příspěvek je ten, že osoba nesmí používat auto pro výdělečnou činnost.¹⁸

3.8 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu neboli profesionální pěstounské péče je v České Republice diskutované téma. Pěstounská péče na přechodnou dobu byla právně upravena ode dne 1. 6. 2006 v souvislosti s novelou zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

Hlavní cíle této péče jsou:

¹⁶ MPSV (2014): Odměna pěstouna 2014 [online]. Dostupné dne 23. 3. 2014 z: <http://socialni-davky-2013.eu/odmena-pestouna-2013/>

¹⁷ Socialni-davky-2013.cz (2014): Odměna pěstouna 2014 [on-line]. Dostupné dne 20. 3. 2014 z: <http://socialni-davky-2013.eu/odmena-pestouna-2013/>

¹⁸ MPSV (2013) Dávky pěstounské péče. [online]. Dostupné dne 17. 2 2014 z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

1. Podpora a pomoc dětem, mladým lidem v nouzi a bez domova.
2. Dát prostor pro rodiče k vyřešení svých vlastních problémů.
3. Terapeutická práce, diagnostikování a stanovení prognózy vývoje dítěte.

Znaky, díky kterým se výrazně liší od ostatních druhů náhradní rodinné péče:

1. Potřebný souhlas biologických rodičů se zařazením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.
2. Spolupráce s biologickými rodiči a jejich spoluúčast na situaci dítěte.
3. Ponechání možnosti návratu dítěte zpět do své původní rodiny (Gabriel, Novák, 2008, str. 54).

Díky této úpravě může soud svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám na dobu:

- Kdy rodič nemůže dítě vychovávat ze závažných důvodů, zdravotních, výkonu odnětí trestu svobody a dále
- Po uplynutí doby lze dát souhlas k adopci, souhlas matka může dát nejdříve 6 týdnů po porodu, otec ihned po porodu, jde o odložené novorozence, u kterých se čeká na souhlas rodičů a nejsou umístěni v předadopci nebo předpěstounské péči
- Do pravomocného rozhodnutí soudu, kdy by nemusel být souhlas rodičů

Pěstounem na přechodnou dobu se může stát ten, kdo je zařazen do evidence osob, které jsou vhodné k výkonu této péče. Proces je podobný jako při osvojení či pěstounské péče. V tomto případě má pěstoun možnost se starat pouze o jedno dítě, nebo to lze opakovat a starat se o více dětí po sobě. (Bubleová, Frantíková, & Vránová, 2011, str. 8,9)

Cílovou skupinou pěstounské péče na přechodnou dobu jsou:

1. Děti mající biologickou rodinu nebo rodiče, jenže z vážných důvodů (zdravotní problémy) se o dítě nemohou postarat, nebo se rodina ocitla v krizové situaci (rozvod, ztráta bydlení, zaměstnání, úmrtí v rodině).
2. Děti nezralých rodičů, kteří prozatím nejsou schopni plnit svou roli.

3. Děti grogově závislých matek, které potřebují čas na to, aby se vyléčily.
4. Děti z nefunkčních rodin, kde dochází k domácímu násilí, zneužívání, fyzického strádání ať už se jedná o dítě samo, nebo o člena rodiny.
5. Děti rodičů odsouzených k odnětí svobody. Pokud se dítě dostane častěji do péče pěstounů na přechodnou dobu, tak by bylo dobré, kdyby pracovníci začli uvažovat o tom, že by dítě šlo do „klasické“ pěstounské péče.
6. Děti postižené závažnou nemocí a rodič péči o dítě nezvládá. V této situaci je lepší mít ošetřovatelku, které budu 24 hodin denně u dítěte, nicméně je to finančně obtížné, protože se většinou jedná o matky, které jsou samoživitelky a vydat plat navíc za ošetřovatelku je dosti náročné. Pěstounské péče na přechodnou dobu by veřešila tuto situaci pouze na určitou dobu, nicméně ne na pořád.
7. Děti s poruchami chování, užívající drogy. Jedná se o náročnou variantu, kdy pěstouni na přechodnou dobu by měli být odolní. Měli by být ochotno a schopni tyto děti zkrotit. Nicméně jakmile se děti vrátí zoět ke své původní rodině, tak se můžou dostat do prostředí, kde je ještě víc intenzivnější.
8. Děti navracené z jiné formy náhradní rodinné péče. U těchto dětí může dojít k větší frustraci, kdy nemají stabilní zázemí. Žily s rodiči, kterým byly odebrání a dostaly se do nové rodiny. I z tama je odebraly teď by měly být u další rodiny, ale jen na čas, což není zrovna vhodné pro děti Tyto děti potřebují pevné zázemí. (Gabriel, Novák, 2008, str. 54 - 58)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ÚVODNÍ SLOVO K PRAKTICKÉ ČÁSTI

V teoretické části své absolventské práci jsem se snažila popsat a vymezit alespoň to nejdůležitější k tématu náhradní rodinné péče, hlavně jsem se zaměřila na pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Stěžejním bodem této práce je výzkumná část.

Na začátku bych ráda nejprve popsala metody, které jsem využila při svém výzkumu, zvolila jsem metodu kvalitativního výzkumu. Dále pak popisuju názor sociálních pracovníků na téma pěstounské péče na přechodnou dobu.

4.1 Cíl a výzkumné otázky

Cílem mé práce je zjistit, jaký význam přikládají sociální pracovníci pěstounské péči na přechodnou dobu. Jaký je jejich názor na tento druh pěstounské péče, její výhody a nevýhody. Tímto bych dospěla ke své výzkumné otázce, která zní: **Jaký význam přikládají své práci sociální pracovníci, kde se střetávají s pěstounskou péčí na přechodnou dobu.**

4.2 Výzkumná strategie

Pro výzkum a naplnění svého cíle jsem si vybrala metodu kvalitativního výzkumu. Použila jsem strukturovaný rozhovor, díky kterému jsem získala pohled na dané téma a byla jsem schopna odpovědět na mou výzkumnou otázku, kterou jsem si stanovila.

Vzorek jsem vybrala na základě účelového výběru, který je založen na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a také to co je možné pozorovat. (Disman, 1998)

4.3 Metoda získávání dat

Realizace výzkumu s respondenty se odehrává na jejich pracovišti, aby se cítili příjemně. Toto místo si respondenti vybrali sami. S účelem výzkumu jsem respondenty seznámila, poté s jejich souhlasem jsem výzkum, tedy rozhovor s nimi realizovala. Strukturovaný rozhovor Reichel (2009, str. 112) popisuje jako třetí typ rozhovoru. Dalšími typy rozhovoru jsou polo strukturovaný rozhovor a

nestrukturovaný. Strukturovaný rozhovor může nazvat také jako řízený, nebo strukturovaný s otevřenými otázkami. Při tomto typu rozhovoru jsou stanoveny otázky, která tazající pokládá v jak je má přichystané a všechny po pořadí, nemůže při nich přeskakovat. Tento rozhovor má však i svá negativa a těmi jsou, že respondent odpovídá na dané otázky a v podstatě nemůže odpovídat na jiné, nemůže přejít na jinou část tématu, na kterou si tazající nepřipravil otázky. Nicméně tento rozhovor se lépe vyhodnocuje, protože rozhovory mají srovnatelnou tematiku, strukturu i rozsah.

Pro strukturovaný rozhovor jsem si stanovila hlavní a základní výzkumnou otázku a tou je: **Jaký význam přikládají své práci sociální pracovníci, kde se střetávají s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?**, od této otázky jsem pak stanovila otázky, od kterých se rozhovor odvíjel.

4.4 Výzkumný vzorek a jeho charakteristika

Jako výzkumný vzorek své bakalářské práce jsem si vybrala sociální pracovníky na městských úřadech, kteří mají na starost náhradní rodinou péči a jsou odborníky na toto téma. Tito odborníci jsou z Olomouckého kraje a vybrala jsem si je proto, že jsem absolvovala praxi s jedním sociálním pracovníkem na Městském úřadě a zároveň jsem s ním vedla rozhovor. Hlavními kritérii při výběru respondentů bylo, aby se pracovníci orientovali v tomto tématu, měli dlouhodobou praxi. Věk pro mě nebyl hlavním kritériem, nicméně jsem si pracovníky vybrala takové, kteří jsou v různém věku, a tudíž mohou mít různý pohled na věc. Co se týče vzdělání, tak jsem vedla rozhovory s pracovníky, kteří mají magisterské vzdělání.

Rozhovor jsem vedla se čtyřmi respondenty. Už při rozhovoru se třetím jsem se dozvíдалa ty stejné názory na pěstounskou péči na přechodnou dobu a proto když jsem vedla čtvrtý rozhovor a už nic nového jsem se nedozvěděla, tak další respondenty nepotřebovala.

Sociální pracovníci byli ochotni mi poskytnout rozhovor a neměli s tím žádný problém. Předtím, než jsem s nimi rozhovor vedla, jsem jim poskytla otázky, aby se na ně mohli připravit, šlo hlavně o utříbení si názoru, aby nepřeskakovali z jedné informace na druhou a pak zase na tu první.

Při rozhovoru jsem se pracovníků ptala na jejich názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu, jaké v to tom vidí oni sami pozitiva a negativa Dále zda taková

péče u nás má vůbec smysl a jestli se díky ni zruší kojenecké ústavy. Jak taková práce probíhá s pěstouny a zda se odlišuje od práce s „normálními“ pěstouny. Nakonec jsem se zaměřila na naši republiku a obyvatelstvo, zda si myslí, že má veřejnost dostatek informací a zda mají dostatek pěstounů na přechodnou dobu a zda taková péče u nás může fungovat.

Pro sběr dat jsem využila metodu zvukového záznamu, kdy jsem si rozhovory s jednotlivými pracovníky nahrávala na diktafon. Tím jsem si zajistila doslovné a úplné znění odpovědí respondentů. Při nahrávání je také výhodou, že si zachytíme informace, které respondent považuje za důležité. Nahrávání probíhá během celého rozhovoru, takže zjistíme, kdy respondent změnil tón hlasu a tak poznáme, co je důležité a podstatné. Délky rozhovorů trvaly přibližně 30 minut. Nahrané rozhovory jsem pak přepsala do textové podoby, kdy přepis je doslovný. Po získání doslovného přepisu, jsem text upravila, neboť často docházelo k tomu, že za sebou byly dvě stejná slova, nebo také neúplné myšlenky. Díky tomu jsem získala celistvý a čitelný text pro další práci s ním a pro vyhodnocování.

Dále jsem pak text kódovala, kdy jsem text převedla do oddílů a v mém případě hledala shody, které jsem identifikovala a přiřadila název – identifikace dat. V provedených rozhovorech jsem hledala souvislosti a stejnosti, které jsem spojovala dohromady, neboť respondenti měli stejné názory na věc a někdy se i opakovali. Tyto oblasti jsem vytvořila na základě stejnosti a v získaných odpovědích od respondentů jsem došla k naplnění výzkumné otázky (Miovský, 2006, str. 219). Tento postup tak usnadnil celkovou interpretaci dat.

4.5 Analýza rozhovoru

Nyní rozeberu podrobně čtyři rozhovory, které jsem vedla se sociálními pracovníky. Tyto rozhovory budu rozebírat dohromady a podložím je odpověďmi respondentů, tyto odpovědi označím jako R1, R2, R3, R4.

Rozhovory jsem vedla se sociálními pracovníky, kteří pracují na Městském úřadě a na Magistrátu. Pracovníky jsem si sama vybrala, jsou z Olomouckého kraje. Všechny pracovnice mají dlouhodobou praxi v oblasti náhradní rodinné péče. Hlavními kritérii při výběru respondentů bylo, aby se pracovníci orientovali v tomto tématu, měli dlouhodobou praxi. Věk pro mě nebyl hlavním kritériem, nicméně jsem si pracovníky vybrala takové, kteří jsou v různém věku, a tudíž mohou mít různý

pohled na věc. Co se týče vzdělání, tak jsem vedla rozhovory s pracovníky, kteří mají magisterské vzdělání.

V průběhu sbírání rozhovoru byly pracovnice velmi příjemné a ochotné. Vedla jsem pouze čtyři rozhovory, neboť už při třetím jsem se dozvídala stejné informace jako při předchozích rozhovorech, proto jsem u čtvrtého rozhovoru skončila. Zaujalo mě, že pracovnice mají stejné názory na věci, proto jsem nerozebírala každý rozhovor zvlášť, ale všechny dohromady.

Pozitivní názor

Všechny pracovnice se shodly na tom, že pěstounské péče na přechodnou dobu je dobrá. Je hlavně vhodná pro děti, které nemohou vyrůstat v biologické rodině, z důvodu ohrožení na životě. Děti jdou z pěstounské péče na přechodnou dobu rovnou do adopce. Pěstounské péče na přechodnou dobu trvá pouze rok. Je to krok, který posouvá systém náhradní rodinné péče dopředu.

R2: „Pěstounskou péči na přechodnou dobu vnímám celkem pozitivně. Je pravdou, že vše je zatím v počátcích, ale podstatné je to, že cílem pěstounské péče na přechodnou dobu je zmírnění deprivace dětí umístovaných po dlouhou dobu do kojeneckých ústavů – bavím se teď o novorozencích – dětech, které mají jít do osvojení. Přece jenom je to krok, který posouvá systém náhradní rodinné péče zase o něco dopředu.“

R3: „Pěstounské péče na přechodnou dobu je určitě výborná pro děti, kteří nemohou z nějakého důvodu vyrůstat v biologické rodině. Takže můj názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu je určitě pozitivní, vítám to, že se to realizuje u nás v Olomouci z hlediska dětí. Tuším, že žádné dítě, které si ocitlo v našich rukou, že by bylo potřeba řešit jeho osud, tak od roku 2013 nebylo žádné dítě umístěno do kojeneckého ústavu.“

Pozitiva pěstounské péče na přechodnou dobu

Sociální pracovnice vidí pozitiva v navázání kontaktu dítěte s jednou blízkou osobou s pěstounem na přechodnou dobu. Dítě tak vyrůstá v rodině, které mu dává pocit bezpečí a jistoty. V tomto prostředí se dítě ocitne klidné, stabilní a nerušivé. Dítě se dostává do „běžné“ rodiny a může začít chápat, jak funguje systém rodiny. Tato rodina věnuje čas dítěti 24 hodin denně a zná potřeby dítěte. Tyto informace o

dítěti pak může poskytnout adoptivním rodičům, kterým tyto informace mohou pomoci. Nemusí tak být umístěn do ústavní výchovy, kde pracovníci na ně nemají dostatek času a střídají se tam.

R1: *„Dítě má možnost vyrůstat v rodině, není nutné ho umisťovat do kolektivního zařízení, má možnost vytvoření vztahu s jednou osobou, má individuální péči, není zatížen pobytem v ústavním zařízení.“*

R4: *„Dítě vyrůstá v rodinném prostředí, není umístěno v kojeneckém ústavu. Pěstounka na přechodnou dobu se dítěti věnuje po celou dobu, kdežto když je dítě v kojeneckém ústavu, tak tam se sestřičky střídají a mají více dětí, o které se musí starat.“*

Negativa pěstounské péče na přechodnou dobu

Negativum vidí pracovníci v tom, že každý krajský úřad, který má na starost odbornou přípravu a přípravu na přijetí dítěte, to dělá jinak, proto když není v daném kraji volný pěstoun, musí kontaktovat sousední kraj, kde je volný pěstoun a pak práce s ním může být jiná, než s pěstounem v jejich kraji. Také vidí negativum v tom, že je zatím nedostatek pěstounů na přechodnou dobu, nicméně jich začíná být více. Déle je proces velmi dlouhý a náročný a ne každý člověk je vhodný stát se pěstounem. Dítě může být u pěstouna maximálně na rok, což někdy může být problém, neboť se může stát, že se situace dítěte takhle rychle nevyřeší. V tomto případě není jisté, jak se bude postupovat. Zatím je celá pěstounská péče na přechodnou dobu v začátcích, metodiky nejsou pořádně zpracované, je to nedodělané, nejsou zcela ukotvené v zákoně.

R1: *„Ne vždy se podaří nalézt vhodné osoby, které by tuto práci mohly vykonávat, je těžké nalézt vhodné adepty, je potřeba s nimi neustále pracovat, není to práce, kterou může člověk dělat celý život, problémem může být také přílišné citové navázání pěstouna na dítě. Částečně problémově vnímám také následné převzetí dětí do osvojení – budoucí osvojitelé si pro „své“ dítě jedou do rodiny, nemusí rodinu pěstounské rodiny na přechodnou dobu vnímat jako neutrální prostředí, což pro ně může i nepřijemné. Negativa vidím i v tom, že se pěstouni na přechodnou dobu mohou rozhodnout, o jaké dítě chtějí nebo chtěli by pečovat – mohou zvolit věkové rozmezí, zdravotní stav dítěte, příp. zda jsou ochotni přijmout sourozence či nikoli. Dle mého názoru jako profesionálové by měli být schopni přijmout jakékoli dítě,*

samozřejmě vyjma těžkých handicapů, avšak nevnímám jako šťastné pěstouny specializovat dle věku dětí – neboť zde za chvíli budeme mít příliš mnoho pěstounů pro děti do předškolního věku a žádné pro děti školní a starší.“

R2: „Negativa vidím v zatím neutěšené podobě výběru a přípravy pěstounů na přechodnou dobu, což zajišťují krajské úřady a také v rozdílech v kvalitě podpory těchto pěstounů – tím myslím doprovázející organizace, tedy organizace, se kterými pěstouni na přechodnou dobu uzavírají dohodu o výkonu pěstounské péče. Vše je velmi nejednotné a bylo by potřeba přípravu i podporu pěstounů zprofesionalizovat. Samozřejmě jisté negativum vidím i v delších pobytech dítěte u pěstouna na přechodnou dobu – např. 6-12 měsíců, kdy je potřeba dlouhodobějšího předávání dítěte do další péče, dítě může vnímat ztrátu pečující osoby intenzivněji.“

Pozitivní význam pěstounské péče na přechodnou dobu

Významem pěstounské péče na přechodnou dobu jsou hlavně její pozitiva, to, že dítě může vyrůstat v rodinném prostředí a nemusí být v kojeneckém ústavu. Dítě může navázat kontakt s blízkou osobou, která se o ni stará 24 hodin denně. Pěstounka, které se o dítě stará, tak vidí věci, které se dítěti líbí a které ne a může tyto informace předat adoptivním rodičům a tím jim pomůže v tom, aby se dítě lépe adaptovalo.

R2: „Pozitivum vidím v navázání kontaktu dítěte s jednou blízkou osobou – vytvoření vztahu, který dítěti dává pocit jistoty, stejně tak prostředí ve kterém se dítě najednou ocitne je stabilní, klidné, nerušivé. Dítě se dostává do v uvozovkách „běžné“ rodiny, může začít chápat, jakých způsobem funguje systém rodiny.“

R3: „Pozitivní je, že umožňuje dítěti vyrůstat v biologické rodině, kde jim supluje rodinu. Nahradí biologickou rodinu v tom, že se budou vyrůstat v tom rodinném prostředí. Podporují jejich specifické individuum. A plynule pak dítě přejde od pěstounů na přechodnou dobu ke stálým pěstounům, nebo osvojitelů, nebo do jejich původní rodiny. Podporují kontakty. Spolupracují s odborníky a to v zájmu dítěte. Je to nejlepší variantou. Kdy dítě nemůže vyrůstat ve své původní rodině.“

Zrušení kojeneckých ústavů u nás

Respondenti se shodli na tom, že si myslí, že kojenecké ústavy u nás nevymizí. Jde o to, že si myslí, že proběhne transformace a některé kojenecké ústavy

se přejmenují, nebo se sníží počet dětí. Hlavně si myslí, že nevymizí už jen proto, že se rodí i děti, které mají horší prognózu, které se nemohou dostat do náhradní rodinné péče. Jde o děti, které jsou handicapované a tady pro tyto děti nejsou pěstouni na přechodnou dobu přizpůsobeni. Tyto ústavy by se mohly v budoucnu zaměřit na výraznější podporu matky při péči o dítě.

R1: *„Dle mého názoru je toto aktuálně vyloučené – v ČR není tolik rodin, které by PPPD vykonávaly, jejich počet nepřesahuje počet dětí, pro které by byla PPPD potřebná. Kojenecké ústavy jsou zde nadále užitečné, především pro děti s horší prognózou, které se nemohou z různých důvodů dostat do NRP a péči o ně nejsou schopni zajistit ani PPPD. „*

R2: *„Myslím si, že toto mínění je zjednodušené. Nemyslím si, že by kojenecké ústavy měli úplně zaniknout. Ano, děti v kojeneckých ústavech by mělo být minimum. Ale přece jenom kojenecké ústavy hrají velkou roli pro rodiče a děti, kteří ve složité situaci jejich služeb budou nadále využívat. Kojenecké ústavy by se možná mohli v budoucnu zaměřit na výraznější podporu matky při péči o dítě. „*

R4: *„To si nemyslím, záleží kolik bude dětí, které matky opustí. Záleží kolik bude pěstounů, zda to kapacitně pokryje. „*

Práce s pěstouny na přechodnou dobu

Většinou se potencionální pěstouni přijdou na PPPD informovat. Žadatelům předáme informace, informační materiály, doporučíme studium odborných publikací, případně návštěvu semináře, tak aby se dokázali pevně rozhodnout, zda by je tato práce naplňovala, zvládli ji a neohrozila jejich vlastní rodinu. V případě jejich zájmu pak u nás sepisují žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny na přechodnou dobu a přikládají potřebné dokumenty. My pak žadatele navštívíme v jejich domácnosti, provedeme sociální šetření v rodině a doplníme si tak další informace, které následně zpracujeme a celou spisovou dokumentaci postupujeme na krajský úřad. I tady na tomto se všechny pracovnice shodly.

R1: *„Jako každá jiná práce s žadateli o NRP – diskutujeme nad všemi typy NRP, volíme vhodný typ pro každého žadatele, hovoříme o představách každého*

žadatele, podáváme základní informace, následně sepisujeme žádost, pracuje se na tvorbě spisové dokumentace, která se následně zasilá na KÚ. „

R2: „Většinou se potencionální pěstouni přijdou na PPPD informovat. Žadatelům předáme informace, informační materiály, doporučíme studium odborných publikací, případně návštěvu semináře, tak aby se dokázali pevně rozhodnout, zda by je tato práce naplňovala, zvládli ji a neohrozila jejich rodinu. V případě jejich zájmu pak u nás sepisují žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny na přechodnou dobu a přikládají potřebné dokumenty. My pak žadatele navštívíme v jejich domácnosti, provedeme sociální šetření v rodině a doplníme si tak další informace, které následně zpracujeme a celou spisovou dokumentaci postupujeme na krajský úřad. „

Odlišnosti práce s pěstouny a pěstouny na přechodnou dobu

Při této otázce se pracovnice shodly na tom, že jejich konkrétní práce s pěstouny na přechodnou dobu nijak neodlišuje od práce s pěstouny. Odlišuje se až ve chvíli, kdy se spisová dokumentace podstoupí krajskému úřadu. Pokud je pracovnícím známo, tak se hlavně odlišuje v počtu hodin odborné přípravy. Pracovnice se pak pouze dozví, zda byli zařazeni do evidence či nikoli.

R1: „Ano, určitě se to odlišuje od sebe.“

R2: „Toto je otázka spíše pro pracovníky krajských úřadů. Příprava by se měla odlišovat, minimálně v počtu hodin přípravy. “

R3: „Odbornou dělá KÚ, moc o tom nevím, ze zákona to vím, tak je jiná doba. Dříve to provozovala triáda, teď Středisko Sociální Prevence. “

R4: „Moc neřeknu, to je v kompetenci KU, školení delší 72 hodin, je to psychicky náročné.“

Mínění veřejnosti o pěstounské péči na přechodnou dobu

Zde se pracovnice shodly na tom, že informace jsou zkreslené. Média většinou poukazují na finanční ohodnocení pěstounů na přechodnou dobu, nicméně tyto informace jsou také zkreslené, neboť to podávají tak, jako by to bylo tak, že za „nic“ dostanou velké peníze, což tomu tak není. Peníze v této situaci nejsou podstatné jako ta pomoc dětem. Nicméně pokud se lidé opravdu chtějí stát pěstouny,

tak si ty informace najdou například na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí, kde lze veškeré informace, co se týče náhradní rodinné péče najít.

R1: *„Informací je především na internetu spousta, v TV proběhla náborová kampaň. Dle mých informací tuto možnost aktuálně nabízejí i Úřady práce. Avšak pro osoby, které se o NRP vůbec nezajímají je informací velmi málo, tito lidé ani nemají možnost, kde se o pěstounství dozvědět, museli by se o NRP sami začít zajímat, poté je dle mého názoru informací dostatek.“*

R3: *„Tohle nedokážu posoudit, lidé jsou častou ovlivněni tím, co jim naservírují média, raději věří seriálům, než aby si pravé informace vyhledali, je to pro ně jednodušší. Často slyšíme názor, že to pěstouni dělají pro peníze. Popravdě si nemyslím, že by tato práce byla jednoduchá a nemůže ji dělat každý. Práce pěstouna na přechodnou dobu je náročná, ovlivní vám celý rodinný i osobní život a to na 24 hodin denně, musíte být velmi zralou osobností, vzdělávat se, spolupracovat intenzivně s odborníky a přitom se starat o dítě.“*

Nedostatek pěstounů na přechodnou dobu

V současné době není dostatek pěstounů na přechodnou dobu, nicméně je jich čím dál tím více, tudíž je možné, že v budoucnu jich bude dostatek, což není zaručení. Nyní je v olomouckém kraji 10 pěstounů. V současné době pěstouni jsou a mají zájem se jimi stát, takže ano ČR je připravená na tento výkon péče, nicméně na druhou stranu to vážně legislativně a bylo by dobré to více ukotvit a vypracovat podrobnější metodiky. V dnešní době pěstouni na přechodnou dobu nejsou přizpůsobení tomu, že by si měli do péče vzít dítě, které je handicapované.

R1: *„Zda-li je dostatek pěstounů nejsem schopna hodnotit, samozřejmě do budoucna jich bude neustále přibývat, neboť počet žadatelů o PPPD již převyšuje počet žadatelů o klasickou PP. S ohledem na skutečnost, že se PPPD stále rozjíždí je stále co pilovat a zlepšovat, avšak jsem optimista a mám za to, že za pár let a s podporou neziskových organizací, které se NRP zabývají, bude ČR dostatečně připravena a pěstouni budou vykonávat svou práci dostatečně kvalitně a profesionálně.“*

R2: *„Opět spíše dotaz pro krajské úřady. Krajský úřad Olomouckého kraje má nyní okolo 10 pěstounů na přechodnou dobu a doposud jsme využívali i pěstouny z jiných moravských krajů a je pravdou, že se zatím PPPD využívá spíše pro*

novorozence. Zda je ČR připravená, těžko říci, je to spíše o jednotlivcích, kteří v oboru pracují, nicméně stát by měl dát garanci - záštitu v podobě kvalitní legislativní, metodické i finanční podpory a hlavně pružně reagovat na praxi.“

4.6 Analýza a shrnutí výsledků

Pěstounské péče na přechodnou dobu je velmi dobrá, má spoustu pozitiv, ale i negativ. Velkým pozitivem této péče je to, že dítě vyrůstá v rodinném prostředí, kde mu pěstouni věnují 24 hodin denně. Pěstouni mohou podat významné informace adoptivním rodičům ohledně dítěte, o má dítě rádo a co naopak, což by se nestalo, kdyby dítě bylo v kojeneckém ústavu, kde se pracovníce střídají a mají nastarost několik dětí. Jako velké negativum vidí v tom, že to není řádně ukotveno v zákoně a je to v začátcích. Další negativum je to, že pěstouni nejsou školeni a ani přizpůsobeni tomu, že by si do péče měli vzít dítě, které je handicapované. Tudíž toto dítě nemá jinou možnost, než jít do ústavní výchovy.

Takže odpověď na mou výzkumnou otázku je ten, že sociální pracovníci v tomto způsobu péče vidí význam v pěstounské péči na přechodnou dobu, tedy v čem spočívá její užitečnost. Je jich samozřejmě více, nicméně ten hlavní význam je to, že dítě bude vyrůstat v rodinném prostředí. Dostane jistotu a zázemí. A bude o něj pečovat jedna osoba po 24 hodin denně.

III. ZÁVĚR

Při práci této práce jsem se dozvěděla spoustu nových a zajímavých informací z oblasti náhradní rodinné péče. Pochopila jsem, jak celý proces probíhá, od podání žádosti až po schválení a zařazení do evidence. Během zpracování práce jsem se setkala se spoustou odborníků na tuto problematiku. Odborníci mi poskytli informace, rozhory, které jsem potřebovala pro svou práci. Jelikož se v budoucnu chci věnovat tomuto tématu, tak nelze vyjádřit jak velkou hodnotu tato práce pro mě má. Jsem vděčná, že jsem mohla spolupracovat s lidmi, kteří mi vyšli vstříc.

Ve své teoretické práci jsem popsala základní termíny, které se pojí k náhradní rodinné péči, což je rodina. Definic rodiny je hodně, proto jsem si vybrala tu, které je mi nejbližší. Déle jsem popsala systém náhradní rodinné péče, kde jsem popsala všechny druhy náhradní rodinné péči.

V praktické části jsem se snažila odpovědět na výzkumnou otázku. Myslím, že se mi povedlo odpovědět. Zvolila jsem si strukturovaný rozhovor, který jsem položila čtyřem sociálním pracovníkům.

Cílem mé práce bylo zjistit, jaký význam přikládají sociální pracovníci pěstounské péči na přechodnou dobu, tedy jestli považují pěstounskou péči na přechodnou dobu za užitečnou. Z výzkumu mi vzešlo, že sociální pracovníci pěstounské péči na přechodnou dobu připisují velký význam. Pěstounská péče na přechodnou dobu je dobrá v tom, že dítě má možnost vyrůstat v rodině, které by se mu věnovala po celou dobu, kdy by bylo dítě u ní. Další výhodou je, že osvojitelé, kteří si pak dítě osvojí, tak se od pěstouna na přechodnou dobu dozví informace, které se týkají dítěte a mohou být užitečné, například co dítě utěší, když začne brečet. Na druhou stranu má pěstounské péče i určité nevýhody, jako velkou nevýhodu pracovníci vidí v tom, že je pouze na jeden rok a může se stát, že se situace dítěte nevyřeší za tu dobu. Další nevýhodou je, že pěstouni na přechodnou dobu jsou připraveni přijmout dítě, které je zdravé, ale co dítě, které má určitý handicap? Toto je otázka, které bych se věnovala dále. Protože doposud pěstouni na přechodnou dobu nejsou připraveni na péči o handicapované dítě.

POUŽITÉ ZDROJE

Knižní zdroje, časopisy, sborníky

BAJER, P. *Okruh klientů z řad pěstounských rodin se stále rozšiřuje*. Sociální práce/Sociální práce. 2006, č. 1, 22 - 26.

BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VÁVROVÁ, A., & FRANTÍKOVÁ, J. (2011). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

BUBLEOVÁ, V., FRANTÍKOVÁ, J., & VRÁNOVÁ, J. (2011). *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péči o.s.

FISCHER, S., & ŠKODA, J. (2009). *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, a. s.

GABRIEL, Z., & NOVÁK, T. (2008). *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing, a. s.

GIDDENS, A. (2002). *Sociologie*. Praha: Argo.

MATĚJČEK, Z. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, s.r.o.

MATĚJČEK, Z. (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, s.r.o.

MATOUŠEK, O. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o.

MATOUŠEK, O. (2001). *Základy sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o.

MATOUŠEK, O. & KOL, (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál s. r. o.

MIOVSKÝ, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada-Avicenum.

OXFORD UNIVERSITY PRESS. (2008). *Encyclopedia of social work*. Oxford: NASW Press.

RADVANOVÁ, S., KOLUCHOVÁ, J., & DUNOVSKÝ, J. (1980). *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p.

RUSSEL, M. (1996). *Adoption wisdom*. Santa Monica: Broken branch productions.

ROTREKLOVÁ, E., & HOFROVÁ, V. (2009). Odborná příprava pěstounů a osvojitelů. *Aktuální otázky náhradní rodinné péče* (stránky 43 - 47). Brno: TRIADA poradenské centrum, o.s.

SOBOTKOVÁ, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál s. r. o.

SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ R., KAŠPAROVÁ E. (2001). *Základy sociologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Management Press.

TOMEŠ, I. (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální práce*. Praha: Portál s. r. o.

TOMEŠ, I. (2011). *Obory sociální politiky*. Praha: Portál s. r. o.

VÝROST, J., & SLAMĚNÍK, I. (1998). *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, s.r.o.

Internetové zdroje

adopce.com. (2010). Získáno 11. únor 2014, z ADOPCE.COM projekt náhradní rodinné péče: <http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>

Dávky pěstounské péče. (21. prosinec 2012). Získáno 17. únor 2014, z Ministerstvo práce a sociálních věcí: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

FOD (18. březen 2013). *Fond ohrožených dětí*. Získáno 24. březen 2013, z Fond ohrožených dětí: <http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/osvojeni.htm>

Odměna pěstouna 2014. (2014). Získáno 17. únor 2014, z Sociální dávky 2014: <http://socialni-davky-2013.eu/odmena-pestouna-2013/>

pestounskerodiny.cz. (2012). Získáno 11. únor 2014, z Centrum pěstounských rodin o. s.: <http://www.pestounskerodiny.cz/pestounska-pece.html>

Sociálně právní ochrana dětí (21. února 2013). *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. Získáno 24. březen 2013, z <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

Sociálně právní ochrana dětí (24. března 2013). *MPSV*. Získáno 18. května 2013, z MPSV: <http://www.mpsv.cz/cs/14469>

Sociálně právní ochrana dětí (15. ledna 2013). *MPSV*. Získáno 19. května 2013, z MPSV: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí [online]. [cit. 24. března 2013]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník [online]. [cit. 5. února 2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách [online]. Dostupné dne 2. 4. 2014 z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>